

# חומש התרגום המבואר

פרשת כי תצא  
מהדורת עיון (ראשון - שלישי)

עם ביאורים ופירושים  
על התרגום

מבוא  
משנה תורה  
ירושלים תש"פ



# חומש התרגום המבואר

פרשת כי תצא

עם ביאורים על תרגום אונקלוס

## מעט צרי

מאת הרב יעקב זאב לב זצ"ל  
בו יבוארו פירושי וחידושי התרגום,  
בשים לב לשינויי מלשון הכתוב, והמילים המסוימות בהן תרגם  
מתוך חומש 'מעט צרי' שכבר נדפס בכמה מהדורות

## חידושי התרגום

מאת הרב ישעיהו לוי שליט"א  
בו יתלבנו חידושי התרגום, במקומות שיש להאריך בביאור דבריו וטעמיו

## תרגום המתורגם

מאת הרב משה אהרן לב שליט"א  
בו יתורגם התרגום מלשון הארמית ללשון הקודש  
בהדגשת שינויי והוספותיו על לה"ב

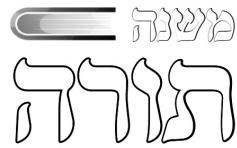
## נוסח התרגום

נוסח מדויק, על פי הנוסח הנדפס בחומש 'מעט צרי'

מבון

משנה תורה

ירושלים תש"פ



## מכון משנה תורה

עורך אחראי: הרב אליהו לב  
עורך ראשי: הרב ישעיהו לוי  
תרגום המתורגם: הרב משה אהרן לב



כל הזכויות שמורות

הערות והארות  
יתקבלו בברכה בכתובת  
[meatdvash@gmail.com](mailto:meatdvash@gmail.com)

כמו כן ניתן לשלוח  
ביאורים ופירושים על התרגום  
ובל"נ ישולבו בפרשיות הבאות  
לאחר בדיקה ועריכה.

חומש זה ניתן לדוגמא ועיון בלבד,  
ולא נדפס כספר  
את החומש עם פירוש 'מעט צרי'  
ניתן להשיג  
בטלפון 054-8464057,  
או במייל [328943@gmail.com](mailto:328943@gmail.com)

עימוד:  
מאורות  
0548463972



לעילוי נשמת אבינו רוענו  
**הרב יעקב זאב ב"ר ישראל לב זצ"ל**  
מחבר פירוש 'מעט צרי' על התרגום

אשר עמל ויגע לגלות  
את מטמוני פירושי אונקלוס לתורה,  
והעלים עלי גליון בדרך קצרה  
ב"מעט" המחזיק את המרובה,  
למען קיום מצות שמו"ת בהלכתה.

זכה ופירושו נדפס בכמה וכמה מהדורות,  
והאיר עיני רבים לראות את צפונות התרגום.

תיקן ושכלל את פירושו עד ימיו האחרונים,  
ומהדורה חדשה נדפסה אחר פטירתו.

נלב"ע כ"ז חשון תשע"ט

**ת.נ.צ.ב.ה.**

י ארי תפוק לאגחא קרבא על  
בעלי דבבך וימפרנו יי אלהך  
בידך ותשבי שביחו: יא ותחזי  
בשביא אתתא שפירת ריו  
ותתרעי בה ותסבה לך לאתו:  
יב ותעלמה לגו ביתך ותגלח ית  
רישה ותרכי ית טפרהא:  
יג ותעדי ית כסות שביה מנה  
ותתיב בביתך ותכפי ית  
אבוהא וית אמה ירח יומין  
ובתר כן תיעול לותה ותבעלנה  
ותהי לך לאתו: יד ויהי אם לא  
תתרעי בה ותפטרנה לנפשה

## רש"י

(י) כי תלך למלחמה. צמלחמת  
הרשות הכתוב מדבר שצמלחמת  
ארץ ישראל אין לומר ושנית שזיו  
שהרי כבר נאמר (דברים כ) לא תחיה  
כל נשמה: ושביית שביו. לרבות  
כנעניים שצמח ואלע"פ שהם  
משבעה אומות: (יא) ולקחת  
לך לאשה. לא דברה תורה אללא  
כנגד יצר הרע שאם אין הקצ"ה

מתירה ישאנה צאיסור אללא אם נשאה סופו להיות שוגאה שנאמר אחריו "כי תהיין לאיש וגו'"  
וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה לכך נסמכו פרשיות הללו: אשת. אפלו אשת איש:  
(יב) ועשתה את צפרניה. תגדלם כדי שתתנוול: (יג) והסירה את שמלת שביה.  
לפי שהם נאים שהנכרים צנותיהם מתקשטות צמלחמה בשביל להזנות אחרים עמהם: וישבה  
בביתך. ציית שמשתמש בו נכנס ונתקל בה יוצא ונתקל בה רואה צבייתה רואה צנוולה כדי  
שתתגנה עליו: ובכתה את אביה. כל כך למה כדי שתהא צת ישראל שמתה וזו עצה צת  
ישראל מתקשטת וזו מתנוולת: (יד) והיה אם לא חפצת בה. הכתוב מנשרך שסופך

כי תצא למלחמה על-איביך  
ונתנו יהוה אלהיך בידך  
ושבית שביו: (יא) וראית בשביה  
אשה יפת-תאר וחשקת בה  
ולקחת לך לאשה: (יב) והבאתה  
אל-תוך ביתך וגלחת את-  
ראשה ועשתה את-צפרניה:  
(יג) והסירה את-שמלת שביה  
מעליה וישבה בביתך ובכתה  
את-אביה ואת-אמה ירח ימים  
ואחר כן תבוא אליה ובעלתה  
והיתה לך לאשה: (יד) והיה  
אם-לא חפצת בה ושלחתה

י כי תצא להלחם<sup>1</sup> על אויבך ונתנם<sup>2</sup> ה' אלקיך בידך ושבת שבים: יא וראית בשביה אשה יפת תואר וחשקת בה ולקחתה לך

1. ראה שמות יז, י. 2. בלשון מסירה מתרגם בדרך כלל לשונות נתינה שבמקרא. ואמנם מצינו גם בלשה"ק לשון מסירה (במדבר לא, ה טו).

(י) וְאֶתְּחָא קְרָבָא: תרגם כאילו היה לה"כ 'להלחם' (עיין תרגום שמות יז, י). וְיִמְסְרֵנוּ: תרגם לה"כ "ונתנו", ונתנם, לשון רבים, כדי להשוות הלשון עם "בעלי דבכך" דלעיל, שהוא לשון רבים (ח.א.). רוב לשונות של 'נתינה' מתורגמים בשרש 'יהב' (כלקמן פסוק יז, ועוד), ובלשון עתיד בשרש 'נתן', אבל יש הרבה פעמים שלשונות של 'נתינה' מתורגמים בשרש 'מסר' (כגון כאן, ועוד), וא"כ יש צורך להבחין בין 'נתינה' ל'מסירה' (פרשן), ע' מלואים. (יא) אֶתְּחָא: אשה. תרגם "אשת" כתרגום אֶשָּׁה (ואינו סמוך - ע' רש"י תהלים נח, ט; רד"ק ש"א כח, ז). ולא תרגם "אמת", כלשון הכתוב, כי מה שכתוב "אֶשָּׁה" הוא בשביל הדרוש (קידושין כא: עיין רש"י), אבל אונקלוס תרגם לפי פשוטו. שְׂפִירָת: כ' הפמ"ג (אגרת ד אות י), להמעיין, המלה 'שפר' בארמית על פי רוב, פירושו, טוב וישר והעמדת הדבר על מתכונתו. והמלה 'יאה' (ברא' כט, יז; ועוד), על פי רוב פירושו, יופי והדר. ותרגם "יפת תואר", 'שפירת', משום שדומה לו שהיא נאה (עיין ראב"ע), וכאילו אמר, טוב במראיתו של הרואה (ע"כ). יִיו: פירושו, 'תואר', כלה"כ (ע' פי' רס"ג דניאל ג, כה). וְתִתְרַעֵי: ותרצה. אונקלוס אינו מבחין בתרגומו בין המלים "חשק" (ברא' לד, ח; לעיל ז, ז), "חפץ" (ברא' לד, יט; לקמן כה, ח), "רצון" (לקמן לג; טז, כג), המופיעים במקרא (אך ע' לקמן כה, ז ומש"כ שם), ובכולם מתרגם בלשון רַעְוָה. אלא ש"חשק" של הקב"ה מתרגם באופן אחר (ע' לעיל ז, ז). וְתִסְבֵּה: תרגם כאילו כתוב "ולקחת אותה". וכמו שכתב בעל המאור (ספר הצבא, תמים דעים רכה), שיש כאן מקרא קצר, וכאילו כתיב, "ולקחת אותה". יש להעיר שלפי משפט לשון הארמי היה צריך

### חידושי התרגום

וְהַבֹּאֲתָה אֶל תוֹךְ בֵּיתְךָ וְגִלְחָה אֶת רֹאשָׁהּ וְעִשְׂתָּהּ אֶת צִפְרָנֶיהָ וְהִסִּירָה אֶת שְׂמֹלֶת שְׂבִיבָהּ מֵעַלֶיהָ (כא, יב-יג).

אונקלוס: ותעלנה לגו ביתך ותגלח ית רישה ותרבי ית טופרהא ותעדי ית כסות שביה מנה.

כאשר שלח פרעה לקרוא "את יוסף, ויריצוהו מן הבור ויגלח ויחלף שְׂמֹלְתוֹ" (בראשית מא, יד). שם תירגם אונקלוס, "וספר ושני כסותיה". גילוח שיש בו השחתה,

לְנִפְשָׁהּ וּמָכַר לֹא־תִמְכְּרָנָהּ  
בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְּעַמֵּר בָּהּ תַּחַת  
אֲשֶׁר עָנִיתָהּ: <sup>(טו)</sup> כִּי־תֵהִי־יָן  
לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאֶחָת  
אֶהוּבָה וְהָאֶחָת שְׁנוּאָה וְיִלְדוּ־  
לָּהּ בָּנִים הָאֶהוּבָה וְהַשְּׁנוּאָה  
וְהִיא הֵבֵן הַבָּכֹר לְשִׁנְיָאָה:  
<sup>(טז)</sup> וְהָיָה בְיוֹם הַנִּחִילוֹ אֶת־בָּנָיו  
אֵת אֲשֶׁר־יְהִי לָּהּ לֹא יוֹכֵל  
לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֶהוּבָה עַל־פְּנֵי  
בֶּן־הַשְּׁנוּאָה הַבָּכֹר: <sup>(יז)</sup> כִּי־אֶת־  
הַבָּכֹר בֶּן־הַשְּׁנוּאָה יִכִּיר לְתַת  
לָּהּ פִּי שְׁנָיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לָּהּ  
כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֲנֹל לָּהּ מִשְׁפָּט  
הַבְּכֹרָה: <sup>(יח)</sup> כִּי־יְהִי לְאִישׁ  
בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנּוּ שְׁמַע  
בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרוּ

וּנְכָנָא לֹא תִזְכְּנָנָה בַּכֶּסֶפָא לֹא  
תִתְּנָנָה בָּהּ חֶלֶף דְּעָנִיתָהּ: <sup>(ט)</sup>  
<sup>טו</sup> אֲרִי יְהוֹיָן לְגַבְרָה תִּרְתִּין נָשִׁין  
חָדָא רְחוּמָתָא וְחָדָא סְנוּאָתָא  
וְיִלְדִין לִיהָ בְּנִין רְחוּמָתָא  
וּסְנוּאָתָא וִיהִי בָרָא בְּכָרָא  
לְסִנְיָאָתָא: <sup>טז</sup> וִיהִי בְיוֹמָא  
דִּיחִסִּין לְבְנוֹהִי יֵת דִּיהִי לִיהָ  
לִית לִיהָ רִשׁוֹ לְבְכָרָא יֵת בֶּר  
רְחוּמָתָא עַל אִפִּי בֶר סְנוּאָתָא  
בְּכָרָא: <sup>יז</sup> אֲרִי יֵת בְּכָרָא בֶר  
סְנוּאָתָא יִפְרִישׁ לְמַתָּן לִיהָ תִּרְיָן  
חֻלְקִין בְּכֹל דִּישְׁתַּכַּח לִיהָ אֲרִי  
הוּא רִישׁ תְּקִפִּיָּה לִיהָ חֻזָּא  
בְּכִירוּתָא: <sup>(ט)</sup> יֵת אֲרִי יְהִי לְגַבְרָה  
בֶּר סְטִי וּמְרֹד לִיתְוֹהִי מְקַבִּיל  
לְמִימְרָא אֲבוּהִי וּלְמִימְרָא אִמִּיהָ

## רש"י

לשנאותיה: לא תתעמר בה. לא  
תשתמש זה צלשון פרסי קורין  
לעצדות ושימוש "עימראה"  
מיסודו של ר' משה הדרשן למדתי  
כן: <sup>(יז)</sup> פִּי שְׁנָיִם. כנגד שני  
אחים <sup>(כ"ג קג)</sup>: בְּכֹל אֲשֶׁר  
יִמָּצֵא לוֹ. מכאן שאין הזכור  
נוטל פי שנים צראוי לצא לאחר  
מיתת האב כצמחזק <sup>(ספרי צמחזק)</sup>  
<sup>(כ"ה)</sup> <sup>(יח)</sup> סוֹרֵר. סר מן הדרך:  
ומרה. מסר צדצרי אציו לשון

ממרים: ויסרו אותו. מתרין צו צפני ג' ומלקין אותו <sup>(סנהדרין ע"ה)</sup>. בן סורר ומורה אינו



**לאישות:** יב והכנסתה לתוך ביתך וגלחה את ראשה וגדלה את צפרניה: יג והסירה את שמלת שביה ממנה וישבה בביתך ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים ואחר כן תכנס אצלה ובעלתה והיתה לך לאישות: יד והיה אם לא חפצת בה ושלחתה לחפשי<sup>3</sup> לנפשה ומכור לא תמכנה בכסף לא תסחר<sup>4</sup> בה תחת שענייתה: (ס) טו כי תהיינה לאיש

3. רש"י בראשית מג, יד. 4. רמב"ן: וי"מ 'לא תשתכר' (רבינו חיים פלטיאל).

לתרגם "ותסבינה" (עיין ביאורי אונקלוס). **(יב)** ותַרְבִּי: [כונתו] תגדל. וכן פירש רש"י, כדעת רבי עקיבא (יבמות מח). [אבל לדעת רבי אליעזר (שם), "ועשתה צפרניה" פי', תקצצם]. ולשון הכתוב "ועשתה" הוא כמו "ועֲשֶׂת את התבואה" (ויקרא כה, כא) כי הַעֲמִיחָה תקרא עשייה (רמב"ן). ולדעה זו המטרה היא לנוולה, כמו גילוח הראש, כדאיתא בגמרא (שם). **טפְרָהּ:** כמו המלה "צפרניה", בחילוף האות צ' לאות ט'. כמו "נצר" (שמות לד, ז) נָטַר. (תרגם אברהם), ועוד. **(יג)** מְנֶה: אף שהמלה "עֲלִיָּה" מתרגמינין עֲלֶה, אבל "מַעֲלִיָּה" תרגומו בכל מקום, מְנֶה. **(יד)** תַּתְרַעֲוֶי: תרגם בלשון עתיד, כאילו לשון הכתוב "אם לא תחפוץ" (פתשגן, וע' כלי יקר). אבל מזה שלשון המקרא בא בלשון עבר דרשו חז"ל (ע' רש"י מספרי), שסופו לשנאותה, ולומר, הלואי ולא חפצתי בה מעולם (באר בשדה). **וְתַפְטְרֶנָּה:** [כונתו] לשון "לחפשי ישלחנו" (שמות כא, כו-כז) (ע"פ רש"י בבראשית מג, יד). ורד"ק (סה"ש) פירש, לשון שלוח ופתיחה (נראה שכונתו, שלוח מהשולט עליו). והלשון הזה מורגל במשנה, פטור, ותמורתו חייב (ע"כ). **לְנַפְשָׁהּ:** לדעת רמב"ן (סוף פסוק יב), "לנפשה" פירושו, לרצונה, שלא נכריחה לשמור התורה כיון שהתגירה בכפיה. אבל אונק' לא תרגם 'לרעותה' כדרך שתרגם בבראשית (כג, ח), "נפשכם". **תַּתְרַגְרָהּ:** כתב הרמב"ן, כונתו, לשון סחורה (משרש 'תגר', לא תעשה בה סחורה, וכן פירש רשב"ם. אבל ראב"ע פירש "תתעמר", ל' רמאות). ורבותינו בספרי (ריד) ובגמ' (סנהדרין פה: לגבי "והתעמר בו ומכרו" - לקמן כד, ד), עשו אותו לשון שימוש, אזהרה שלא ישתמש בה כשפחה כלל (ע"כ). כתב רבינו

### חידושי התרגום

זה המגיע עד הקרקפת או הבשר, מתורגם תדיר באונקלוס בהטיות של השורש גל"ח, המשמש בארמית כמו בלשון הוקדש. כגון "וְהַתְּגַלַּח וְאֵת הַנֶּתֶק לֹא יִגְלַח" (ויקרא יג, לג) - "ויגלח סחרני (=סביב) נתקא ודעם (=הסמוך אל) נתקא לא יגלח"; "וְיִגְלַח אֶת כָּל שְׂעָרוֹ" (שם יד, ח) - "ויגלח ית כל שעריה"; "וּפָאֵת זִקְנָם לֹא יִגְלָחוּ" (שם כא, ה) - "ופתא דדקנהון לא יגלחון"; "וְיִגְלַח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טְהָרְתּוֹ" (במדבר ו, ט) - "ויגלח רישיה ביומא דדכותיה". אבל יוסף לא השחית את שערו אלא ייפהו בטרם יעמוד

אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:

(יט) וְתַפְּשׁוּ בּוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ

וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל-זִקְנֵי עִירוֹ

וְאֶל-שַׁעַר מִקְדָּמוֹ: (כ) וְאָמְרוּ אֶל-

זִקְנֵי עִירוֹ בְּגִנּוּ זֶה סוֹרֵר וּמָרָה

אֵינָנו שֹׁמֵעַ בְּקִלְנוּ זֹלָל וְסָבָא:

(כא) וְרָגְמָהוּ כָּל-אֲנָשִׁי עִירוֹ

בְּאֲבָנִים וְמָת וּבִעֶרְתָּ הָרַע

מִקִּרְבֶּךָ וְכָל-יִשְׂרָאֵל יִשְׁמָעוּ

וִירְאוּ: ׀ שְׁנֵי (כב) וְכִי-יְהִי בְּאִישׁ

חַטָּא מִשְׁפָּט־מִוֶּת וְהוֹמַת

וְתָלִית אֹתוֹ עַל-עֵץ: (כג) לֹא-

תָּלִין נִבְלָתוֹ עַל-הָעֵץ כִּי-קָבֹר

תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא כִּי-קָלַלְתָּ

וּמִלִּפְנֵי יְתִיָּה וְלֹא מִמִּבֵּיל

מִנְהוֹן: יט וַיִּיחַדּוּן בֵּיהּ אֲבוּהִי

וְאִמִּיהּ וַיִּפְקוּן יְתִיָּה לְקָדָם סָבִי

קָרְתִּיָּה וּלְתַרְע בֵּית דִּין אֲתַרְיָה:

כ וַיִּמְרוּן לְסָבִי קָרְתִּיָּה בְּרָנָא

דִּין סָטִי וּמְרוּד לִיתוּהִי מִמִּבֵּיל

לְמִימְרָנָא זָלִיל בְּסָר וְסָבִי חֲמָר:

כא וַיִּרְגְּמוּנִיהּ כָּל אֲנָשֵׁי קָרְתִּיָּה

בְּאֲבָנִיָּא וַיָּמֹת וּתְפִלִּי עֲבִיד

דְּבִישׁ מִבִּינָךְ וְכָל יִשְׂרָאֵל

יִשְׁמָעוּן וַיִּדְחִלוּן: (ס) [שנ]

כב וְאָרִי יְהִי בְּגִבְרָ חוֹבֶת דִּין

דְּקָטוּל וַיִּתְקַטֵּיל וְתַצְלוּב יְתִיָּה

עַל צְלִיבָא: כג לֹא תָבִית

נִבְלָתִיהּ עַל צְלִיבָא אָרִי מִקְבֹּר

תִּקְבְּרִנִּיהּ בַּיּוֹמָא הַהוּא אָרִי עַל

דְּחָב קָדָם יִי אֲצַטְלִיב וְלֹא

רש"י

חייב עד שיגנוז ויאכל תרטימר

זשר וישתה חצי לג יין שנאמר

"זולל וסבא" ונאמר (משלי כ"ג) "אל

תהי כסובאי יין בזוללי זשר למו"

וכן סורר ומורה נהרג על שם סופו

הגיעה תורה לסוף דעתו סוף

שמכלה ממון חזיו ומצקש לימודו ואינו מוצא ועומד צפרשת דרכים ומלכטס את הצריות

אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב: (כא) וכל ישראל ישמעו ויראו. מכאן שצריך

הכרזה צ"ד פלוני נסקל על שהיה צן סורר ומורה: (כב) וכי יהיה באיש חטא משפט

מות. סמיכות הפרשיות מגיד שאם חסים עליו חזיו ואמו סוף שילא לתרצות רעה ויעבור

עצירות ויתחייב מיתה צ"ד: ותלית אתו על עץ. רצותינו אמרו כל הנסקלין נתלין

שנאמר "כי קללת אלהים תלו" והמצרך ה' צסקילה (סנהדרין מ"ה): (כג) כי קללת אלהים

שנאמר "כי קללת אלהים תלו" והמצרך ה' צסקילה (סנהדרין מ"ה): (כג) כי קללת אלהים

שנאמר "כי קללת אלהים תלו" והמצרך ה' צסקילה (סנהדרין מ"ה): (כג) כי קללת אלהים

שנאמר "כי קללת אלהים תלו" והמצרך ה' צסקילה (סנהדרין מ"ה): (כג) כי קללת אלהים

שנאמר "כי קללת אלהים תלו" והמצרך ה' צסקילה (סנהדרין מ"ה): (כג) כי קללת אלהים

שתי נשים האחת אהובה והאחת  
שנואה וילדו לו בנים האהובה<sup>5</sup>  
והשנואה והיה הבן הבכור לשנייה:  
טו והיה ביום שינחיל לבניו את  
שיהיה לו אין לו רשות לבכר את בן  
האהובה על פני בן השנואה הבכור:  
יז כי את הבכור בן השנואה יפרש

5. אין הבדל בתרגום בין 'האהובה' לבין  
'אהובה', וכן בין 'שנואה' ל'השנואה'.

חיים פלטיאל, אע"ג דתרגם אונקלוס "לא  
תתגר בה", אין פי' למכרה לאחר, אלא לשון  
להשתכר (משרש 'אגר' ל' שכר), שהיה רוצה  
לעשות בה מלאכה שהיה משתכר בה. [או  
שרוצה להשכיר אותה לאחרים ולקחת לעצמו  
השכר (ב.א.).]. דהכי נמי אמרינן (סנהדרין פה: לרבי  
יהודה), הגונב עבד עברי אינו חייב עד  
שישתכר, דכתיב (לקמן כד, ז) "והתעמר בו  
ומכרו" וכו' (ע"כ). ובהא ניחא מה שהקשו,  
דלפי פי' אונקלוס, אחר שכבר נכתב "ומכר

לא תמכרנה וכו'", "לא תתעמר בה" הוא כפל הענין (עיי' ב.א.). \* (טו) רְחוּמָתָא:  
לכך נקרא האוהבו בלשון תרגום "מרחמוהי", מפני שכל אוהבים מתקשרים יחד  
מהאהבה, ואז נמצא שהאחד מרחם על השני (מהר"ל, נצח ישראל נב.). בארמית, אם  
'רחם' בא בבנין קל הוא ל' רחמים, ואם הוא בא בבנין פיעל הוא ל' אהבה (א.ג.).  
(טז) רְבִנְיָהּ: תרגם כאילו כתיב, שינחיל 'אל' בניו. שיש "את" שהוא כמו "אל"  
(ע' רד"ק ש"א ל, כא). לִית לִיה רִשׁוֹ: וכן בספרי, "מלמד שאינו רשאי לבכר. יכול  
לא יהיה רשאי לבכר ואם בכר יהיה מבוכר, ת"ל 'לא יוכל לבכר', הא אם בכר אינו  
מבוכר". ולכאן מהתרגום ראי' ש"לא יוכל" הכתוב כאן הוא לאו גמור. וכבר  
השיג הרמב"ן על הרמב"ם שלא מנאו במצוות הלא תעשה (ע' מלבי"ם). ועמ"ש כ  
לעיל (יב, יז). (יז) יִפְרִישׁ: לשון פירוש וּבְאֹר (עיי' לחם ושמלה). ובתיב"ע, 'יהודע  
לכלא דהוא בוכרא', יודיע לכולם שהוא בכור. ולא תרגם "ישתמודע" [כדרכו  
לתרגם, כמו "הכר נא" (בבראשית לח, כה) אשתמודע כען] שאז היה משמע שהוא

## חידושי התרגום

לפני המלך, מן הסתם אחר שגדל פרע משך שנות מאסר ושבי. אצל יוסף התרגום  
הוא אפוא, "וספר" – הסתפר לנוי.

פה ביפת תואר שב אונקלוס למנהגו ומתרגם "וְגִלְחָה", "ותגלח". שכן דעתו  
כרבי עקיבא בספרי על אתר, הובא ביבמות מה, א, הסובר שתגלחת האמורה  
ביפת תואר אינה ייפוי אלא השחתה וניוול: "וְעִשְׂתָּהּ אֶת צִפְרֶינָהּ... רבי עקיבא  
אומר תגדל. נאמרה עשייה (=פעולה) בראש ("וְגִלְחָה") ונאמרה עשייה בציפורניים  
("וְעִשְׂתָּהּ"); מה עשייה האמורה בראש ניוול אף עשייה האמורה בציפורניים ניוול."

## המשך בעמוד יב

אֱלֹהִים תִּלְוִי וְלֹא תִטְמָא אֶת־  
 אֲדָמָתְךָ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן  
 לְךָ נַחֲלָה: <sup>(א)</sup> כב לֹא־תִרְאֶה  
 אֶת־שׂוֹר אַחִיךָ אוֹ אֶת־שִׁוִּי  
 גִּדְּחִים וְהִתְעַלְמַת מֵהֶם הָשִׁב  
 תְּשִׁיבֵם לְאַחִיךָ: <sup>(ב)</sup> ואם־לא  
 קָרֹב אַחִיךָ אֵלֶיךָ וְלֹא יִדְעָתוּ  
 וְאִסְפָּתוּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהָיָה  
 עִמָּךְ עַד דְּרֹשׁ אַחִיךָ אֹתוֹ  
 וְהִשְׁבֹּתוּ לוֹ: <sup>(ג)</sup> וְכֵן תַּעֲשֶׂה  
 לַחֲמֹרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלָתוֹ וְכֵן  
 תַּעֲשֶׂה לְכָל־אַבְדָּת אַחִיךָ  
 אֲשֶׁר־תֹּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצֹּאֲתָהּ לֹא  
 תֹּכֵל לְהִתְעַלֵּם: <sup>(ד)</sup> ע לא־  
 תִּרְאֶה אֶת־חֲמֹר אַחִיךָ אוֹ

תסאיב ית ארעך דיין אלהך  
 יהיב לך אחסנא: (ס) כב א לא  
 תחזי ית תורא דאחוך או ית  
 אמריה דטען ותכבוש מנהון  
 אתבא תתיבנון לאחוך: ב ואם  
 לא קריב אחוך לזתך ולא ידעת  
 ליה ותכנשניה לגו ביתך ויהי  
 עמך עד דיתבע אחוך יתיה  
 ותתיבניה ליה: ג וכן תעביד  
 לחמריה וכן תעביד לכסותיה  
 וכן תעביד לכל אבידתא  
 דאחוך דתיבד מניה ותשכחנה  
 לית לך רשו לכסיותה: (ס)

### רש"י

תלוי. וזולו של מלך הוא שאלם  
 עשוי צדמות דיוקנו וישראל הם  
 בניו משל לשני אחים תאומים שהיו  
 דומין זה לזה אחד נעשה מלך ואחד  
 נתפס ללסטינות ונתלה כל הרואה  
 אותו אומר המלך תלוי. כל קללה  
 שבמקרא לשון הקל וזולו כמו  
 (מלכים א' ב') "והוא קללני קללה  
 נמרצת": (א) והתעלמות. כוזב  
 עין כאלו אינו רואה: לא תראה  
 והתעלמות. לא תראה אותו  
 שתתעלם ממנו זהו פשוטו.

ורבותינו אמרו פעמים שאתה מתעלם וכו' (בבא מציעא ל'): (ב) עד דרש אחיך. וכי תעלה  
 בלבבך שיתנהו לו קודם שידרשהו אלל דרשהו שלא יהא רמאי (בבא מציעא כ"ו): והשבתו לו.  
 שתהא צו השצה שלא יאכל צציתך כדי דמיו ותחזעם ממנו. מכאן אמרו כל דבר שעושה ואוכל  
 יעשה ויאכל ושאינו עושה ואוכל ימכר: (ג) לא תוכל להתעלם. לכבוש עיניך כאלו אינך

לתת לו שני חלקים בכל שימצא לו  
כי הוא ראשית חזקו לו ראוייה  
הבכורה: (ס) יה כי יהיה לאיש בן  
סוטה ומורד איננו מקבל למאמר  
אביו ולמאמר אמו ומלמדים אותו  
ולא מקבל מהם: יט ותפשו בו אביו  
ואמו והוציאו אותו לפני זקני עירו  
ולשער בית דין מקומו: כ ואמרו

עצמו יכירנו, ולא היינו שומעים דרשת חז"ל  
(ב"ב קכז:), "יכיר" יכירנו לאחרים, שיש לאביו  
נאמנות לומר זה בני בכור (פתשגן). תריין  
חזקין: מהירושה יקח 'שני חלקים', והשליש  
הנשאר יהיה לבן האהובה. וכן תרגם יונתן "פי  
שנים" המוזכר בזכריה (יג, ח). וברור שהכונה  
שם שני חלקים מתוך שלושה. ואעפ"י  
שהמפרשים התלבטו בדעת אונק' אם הוא  
כדברי חז"ל (ע' רש"י מספרי וב"ב קכב:), שנוטל כנגד

שני אחים (ח.ש.), או אינו כדברי חז"ל (מדלא תרגם 'על חד תריין' כתרגום יונתן מ"ב ב, ט;  
הכזה"ק), יתכן שאונקלוס אינו מתיחס לאופן החלוקה בכל מקרה, ומפרש המקרא  
כפשוטו, שמדובר בשני אחים, בן האהובה ובן השנואה, ובמקרה כזה פשוט  
שנוטל שני שלישי (א.ג.). חזקין: ראוייה. יש לפרש שמצד היושר צריך לתת לבכור  
עוד חלק, מצד מעלתו (ע' נח"ל"ג). עיין מש"כ לעיל (יח, ג). אבל בספרי, (ריז) דרשו,  
מלמד שהבכורה יוצאה בדיינים (ע"כ). ומשמע שפירשו לה"כ "משפט", הוראת  
דין. (יח) פטי: ל' הטיה, כלשון שטה (במדבר ה, יב), שנטה וסר מהדרך. וע' מש"כ  
לעיל (יג, ו). פטי ומרוד: וכן תרגם יונתן בירמיהו (ה, כג) "סורר ומורה", סטי  
ומריד. צ"ע, שאונקלוס רגיל לתרגם "מורה" בלשון 'סרב', כמו "מרד" (לקמן לא,  
כז), סרבנותך (עיין מרפא לשון). וי"ל, כיון שבהמשך הפסוק כתוב "איני שומע בקול  
אביו ובקול אמו", אין "מורה" סתם מיאון בלבד (שגם תרגומו 'סרב' – במדבר כ, כא),  
אלא מרד במרות הוריו (ר.ל.). מקפיל: בגמרא (סנהדרין עא.), דרשו מכאן, "ולא  
חרשים". וכתב המאירי (שם), שהלמוד מהפסוק הוא רק בדרך אסמכתא (ע"כ).  
ומוכן דבריו לפי התרגום, שהרי עיקר פירושו "איננו שומע" הוא, 'אינו מקבל'.  
ומפ"פין: ומלמדים. לשון הכתוב "ויסרו", פי', מוסר דברים. וכן תרגם לעיל (ד, לו),  
"ליסרו", לא לפותך. וכמו שכתב הרד"ק (סה"ש), ענין 'מוסר' במקרא, יש שהוא  
בדברים, ויש שהוא במכות (ע"כ). ואמנם "ויסרו", לקמן (כב, יח), תרגם, 'וילקון  
יתיה'. ובאמת דרשו בגמרא (סנהדרין עא:), מלקות בבן סורר ומורה מ"ויסרו" הנאמר  
כאן ובמוציא שם רע. אבל אונקלוס כדעת רש"י (שם ד"ה מתרין, וכ"ד המאירי ורמ"ה),  
שאם אביו ואמו רואים שבנם "זולל וסובא", ראשית כל, "מוכיחין אותו, דבעינן  
ויסרו אותו שלא ירגיל, ואם לא שמע, מלקין אותו בב"ד וכו'" (ע"כ).  
(יט) לקדם: תרגום "אל" הוא ל.. (כלקמן בפסוק זה, ולתרע'), אלא מפני כבוד הזקנים  
תרגם 'לקדם', שפירושו, אל לפני (עפ"י פתשגן שמות כג, יד). בית דין: תרגם כן,

שורו גפלים בדרך והתעלמת  
מהם הקם תקים עמו: ם  
(ה) לא יהיה בלי גבר על אשה  
ולא ילבש גבר שמלת אשה כי  
תועבת יהוה אלהיך כל עשה  
אלה: פ (ו) כי יקרא קן צפור  
לפניך בדרך בכל עין או על  
הארץ אפרחים או ביצים  
והאם רבצת על האפרחים או  
על הביצים לא תקח האם  
על הבנים: (ו) שלח תשלח  
את האם ואת הבנים תקח לך  
למען ייטב לך והארכת ימים:  
ם שלישי (ח) כי תבנה בית חדש

ד לא תחזי ית חמרא דאחוד או  
תוריה רמן באורחא ותכבוש  
מנהון אקמא תקים עמיה: (ס)  
ה לא יהי תקון זין דגבר על  
אתא ולא יתמן גבר בתקוני  
אתא ארי מרחק קדם יי אלהך  
כל עביד אלין: (פ) ו ארי תערע  
קנא דצפרא קדמך באורחא  
בכל אילן או על ארעא  
אפרוחין או ביעין ואמא  
רביעא על אפרוחין או על  
ביעין לא תסב אמא על בניה:  
ז שלחא תשלח ית אמא וית  
בניה תסב לך בדיל דייטב לך  
ותוריד יומין: (ס) [שלישי] (ס)  
ח ארי תבני ביתא חדתא

# רש"י

רואה אומר: (ד) הקם תקים. זו  
טעניה להטעין משאוי שנפל  
מעליו: עמו. עס בעליו אצל אס  
הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך  
מנוח אס רצית לטעון טעון פטור:  
(ה) לא יהיה בלי גבר על  
אשה. שמהא דומה לאיש כדי

שתלך צין האנשים שאין זו אלא לשם ניהוף (ספרי, נזר פ"ח): ו לא ילבש גבר שמלת אשה.  
לילך ולשכ צין הנשים. ד"א שלא ישיר שער הערוה ושער של צית השחי: כי תועבת. לא  
אסרה תורה אלא לבוש המציא לידי תועבה: (ו) כי יקרא. פרט למזומן: לא תקח האם.  
בעודה על צניה (חולין ק"מ): (ז) למען ייטב לך וגו'. אס מנוח קלה שאין צה חסרון כיס  
אמרה תורה "למען ייטב לך והארכת ימים" קל ותומר למתן שכרן של מנוח חמורות: (ח) כי  
תבנה בית חדש. אס קיימת מנוח שלום הקן סופך לצנות צית חדש ותקיים מנוח מעקה

לזקני עירו בנגו זה סוטה ומורד  
איננו מקבל למאמרנו זולל בשר  
וסובא יין: כא ורגמוהו כל אנשי  
עירו באבנים ומת ובערת עושה הרע  
מביניך וכל ישראל ישמעו ויראו:  
(ס) [שני] ככ וכי יהיה באיש חטא<sup>6</sup>  
משפט של מות ויהרג ותלית<sup>7</sup> אותו  
על עץ<sup>8</sup>: כג לא תלין נבלתו על העץ  
כי קבור תקברנו ביום ההוא כי על  
שחטא לפני ה' נתלה ולא תטמא את  
ארצך שה' אלקיך נותן לך נחלה:  
(ס) כב \* לא תראה את השור של  
אחיק או את שיו שתועים<sup>9</sup>  
ותעלים<sup>10</sup> מהם השב תשיבם

6. 'חובת' הוא 'חטא' בצורה של סמיכות.  
7. 'ותצלוב' הוא לשון מיוחדת לתליית  
אנשים (וראה ט"ז אבה"ע יז, מג). 8. 'צליבא'  
הוא עץ מיוחד לתלייה. 9. ראה בראשית  
לז, טו. 10. ותעלים [ענין] - עיין במיוחד  
ליונתן פסוק ד, ובתיב"ע ישעיהו נח, ז (ר"י  
אספס). 11. ראה ויקרא ד, יג; ה, ב ג ד;

מפני שהסיבה ש"זקני עירו" יושבים בשער  
הוא מפני ששם מקום בית הדין (ע' מש"כ לעיל  
יז, ה). אבל הגר"א (אדרת אליהו), פירש, "אל זקני  
עירו" הם הסנהדרין "ואל שער מקומו",  
במעמד אנשי מקומו. (כ) זָלִיל בָּסֵר וכו':  
הוסיף המלים 'בסר', 'חמר'. וכן הוא במשנה  
(סנהדרין ע.), אינו נעשה בן סורר ומורה עד  
שיאכל בשר וישתה יין שנא' "זולל וסובא"  
ואע"פ שאין ראיה לדבר, זכר לדבר (דבכשר  
מקרי זולל וביין מקרי סובא - רש"י) "אל תהי בסובאי  
יין בזוללי בשר למו" (משלי כג, כ).  
(כא) ותפלי: ע' מש"כ לעיל (יג, ו). עֲבִיד  
דְּבִישׁ: כאילו לשון הכתוב "עושה הרע". וכן  
הוא בספרי (רכ), "בער עושי הרעות מישראל".  
אבל י"מ "ובערת הרע מקרבך", שטומאתו  
מתפשטת בכל אנשי עירו (אדרת אליהו).  
(כב) ותצלוב: כל לשון תליית אדם מתורגם  
בלשון 'צליבא' (וכן העץ המיוחד לזה) (מתורגמן  
שורש צלב). אבל "חייך תלואים" (לקמן כח, סו)  
תרגם 'תלין', כיון שאינה תלייה של מיתה  
(מ.א.ל.). (כג) עַל דָּחָב וכו': על שחטא לפני ה' וכו'. [כונתו] כיון שכבר נענש על  
חטאו ונצלב, נתכפר לו, ואין לעונשו יותר ולביישו (פירוש הטור עה"ת). נראה  
שמפרש "קללת אלהים תלוי", על שהקיל בכבוד אלהים (בזה שחטא), נתלה (ב.א.).  
ואינו מפרש "קללת אלהים", קללה ממש, שגידף כלפי מעלה, שהרי לא תרגם 'על  
דארגז' כתרגומו בויקרא (כד, טו) "איש איש כי יקלל אלהיו", 'די ירגז קדם אלהה'  
(ע' לחו"ש). קָדָם יי: "אלהים", במקרא הוא קודש כדעת חז"ל (ספרי רכא, סנהדרין  
מו:). ודלא כרמב"ן (פירוש אחד), ורשב"ם, וחזקוני, (ועוד), שפירשו שהוא חול (ע'  
מלאכת הקודש אות א), שבני אדם מקללים את הדיינים. אֶצְטָלִיב: נתלה.  
כב (א) דְּטָעִין: אונקלוס הוסיף ד' ותרגם כאילו כתוב 'אשר נדחים'. וכן "ונדחת"  
(לעיל ד, יט) תרגם, ותטעי. כ' הרמב"ן, כאן בלאו של "לא תראה את שור אחיק וכו'  
נדחים", הוסיף המקרא על הנאמר בשמות (כג, ד) "כי תראה שור אויבך וכו'  
תועה", דהתם טעה מדרכו ויכול להטותו הדרך בלא עמל גדול, משא"כ כאן



## המשך מעמוד ז

ולדרכו מתרגם אונקלוס גם את "וְעִשְׂתָּהּ" כרבי עקיבא, "ותרבי" = 'וְתַגְדֵּל', ניוול הראש וניוול הציפורניים. רמב"ן מסביר, כפי שציין 'מעט צרי', שצמיחה תיקרא עשייה כמו "וְעִשְׂתָּהּ" (השנה השישית) אֶת הַתְּבוּאָה לְשֵׁלֶשׁ הַשָּׁנִים" (ויקרא כה, כא). לא מפורש בגמרא אם לרבי עקיבא הניוול הוא סימן בעלמא ל"עשייה" הנרצית, ללמד שמשמעה הצמחת ציפורניים מנוולת, או שכיעור יפת התואר הוא עצמו המטרה. אבל ספרי אכן נוקט להלן שרוצה התורה שהאיש הישראלי שהשבויה בביתו יהיה "נתקל בה ונכנס, נתקל בה ויוצא, רואה בקלקולה ורואה בניוולה", הכל כדי שימאס בה וישלחה לנפשה. כך העתיק רש"י בפירושו לפסוק יג, ד"ה וישבה. וברמב"ם הל' מלכים ח, ה: "מגדלת את ציפורניה ומגלחת את ראשה כדי שתתגנה בעיניו. ותהיה עמו בבית; נכנס ורואה אותה יוצא ורואה אותה, כדי שיקוץ בה." זו למעשה גם טובתה שלה, פן יתגרה בה שובה, והיא אינה חפצה בו אלא בוכה "אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ" (דברים כא, ג), את עמה ואלוהיה (דעת רבי עקיבא ביבמות מה, ב). שאילו רצתה להתגייר ולהינשא לו, מטבילה מיד והיא מותרת (יבמות מז, ב; רמב"ם שם), בלי התנאים שפרט כאן הכתוב.

אולם בתרגום המיוחס ליונתן: "וְתִסְפֹּר יָת מְזִיָּא (=שער) דְּרִישָׁה וְתִצְמִי (=ותקצוץ) יָת טוּפְרִיָּהּ". סבור המיוחס כרבי אליעזר בר פלוגתו של רבי עקיבא, אשר לדעתו, בספרי וביבמות מה, א, הוראת "וְעִשְׂתָּהּ" היא ש"תקוץ" את ציפורניה המגודלות. "נאמרה עשיה בראש ונאמרה עשיה בציפורניים; מה עשייה האמורה בראש העברה", כלומר גזיזת המותר, "אף עשייה האמורה בציפורניים העברה." לפי המיוחס בעקבות רבי אליעזר, תגלחת יפת התואר היא תספורת מְנַאָה, וכמוה עשיית ציפורניה היא שיפור ותיקון.

(יוער שהמיוחס אינו עקבי בתרגומיו להטיות של גל"ח. לגילוח של יוסף ושל יפת תואר משמש שורש ספ"ר, שהוראתו בארמית כבעברית. אלא שגם בספר ויקרא, גבי צרוע ולעניין האיסור לגלח את פאת הזקן, גל"ח מתורגם ספ"ר, אף שמדובר בגילוח עד העיקרים. מאידך בספר במדבר, גבי נזיר, כל גל"ח מתורגם בשורש גל"ח המקביל בארמית. לפיכך אין בלשון המיוחס הוכחה ש"ותספר" של יפת תואר הוא תספורת ולא גילוח גמור. מכל מקום יתכן שזו כוונת המיוחס, והשוואה אל תרגומו ל"וְעִשְׂתָּהּ" מטה לכך. מה שאין כן אונקלוס אשר ודאי הבין ש"וְגִלְחָהּ" מחייב גילוח גמור.) ועוד נבדלו אונקלוס והמיוחס בשלישית. את "וְהִסִּיחָהּ" מתרגם אונקלוס "ותעדי", ותעביר, כמו שהוא מתגרם כל הסרה, כגון "וְיָסַר נָח אֶת מִכְסֵּה הַתְּבָה"



(בראשית נח, ח) – "ואעדי נח ית חופאה דתיבתא"; "וְהִסִּיר אֶת מִרְאֲתוֹ בְּנִצָּתָהּ" (ויקרא א, טז) – "ויעדי ית זפקיה (=הזפק שלו) באוכליה (=עם מעיו)"; "וְהִסִּיר ה' מִמֶּנּוּ כָּל חֲלִי" (דברים ז, טו) – "ויעדי ה' מינך כל מרעין". נלמד מן "וְהִסִּירָה אֶת שְׁמֹלֶת שְׂבִיָּה מֵעֲלֶיהָ", אומר ספרי כנראה אליבא דרבי עקיבא, "שמעביר ממנה בגדים נאים ומלבישה בגדי אלמנות. שהגויים ארורים הם: בנותיהם מתקשטות במלחמה בשביל להזנות אחרים אחריהן". אף הסרת שמלתה, כגילוח ראשה וכגידול ציפורניה, מכוונת לכערה.

אבל במיוחד ליונתן: "וְתִשְׁנִי" (=ותחליף) ית כסות שְׂבִיִּיתָה מִיָּנָה". כיוסף בשעתו מחליפה יפת התואר את בגדי השבי הבלויים המזוהמים בכסות נקיה. הסרת שמלתה הישנה היא ייפוי כתספורת וקציצת הציפורניים. רבי עקיבא אולי דוחה את ההשוואה מפני שאצל יוסף הוזכרה החלפה בביאור, ואצלה רק הסרה, רמז שביפת תואר המבוקש אינו שמלה אחרת אלא סילוק שמלת המלחמה.

מסתבר לפיכך שלרבי אליעזר ולמיוחס, בניגוד לרבי עקיבא ולאונקלוס, כל הנעשה ביפת תואר הוא שימור כבודה מחמלת התורה עליה. "וְהִבְאֵתָהּ אֶל תּוֹךְ בֵּיתְךָ" כיאה לבת אדם, ולא אל הרפת עם שאר בעלי חיים כלואים. "וְגִלְחָהּ אֶת רֹאשָׁהּ", תספורת הגונה לשערה המוארך המאובק המסובך בברקנים, כיוסף שהסתפר כשהריצוהו מן הבור. "וְעָשְׂתָה אֶת צִפְרָנֶיהָ" המגודלות הסדוקות המושחרות מדרכה היגעה. "וְהִסִּירָה אֶת שְׁמֹלֶת שְׂבִיָּהּ", שוב כיוסף, להיפטר משמלתה המרופטת, או שמא מן הלבוש הגס המבוזה שהלבישה בשבי אחר ששללו ממנה את בגדיה החמודות. "וְיִשְׁכְּבָה בְּבֵיתְךָ" (כא, יג) כבת בית ולא כשפחה עומדת לפקודתך. "וּבִכְתָּהּ אֶת אֲבִיהָ וְאֶת אִמָּהּ יָרַח יָמִים" (שם), ולא תאלצנה לשמוח עמך בניצחונך עליה ועל אומתה.

לדרכו של רש"י

פירוש רש"י נראה מכיל סתירה. על "וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ" (בראשית א, ז), כותב רש"י: "תיקנו על עמדו והיא עשייתו, כמו 'וְעָשְׂתָה אֶת צִפְרָנֶיהָ'". והרי ש'וְעָשְׂתָה' הוא תיקון, היינו קציצת הציפורניים לסדרן כהוגן, כדעת רבי אליעזר. עוד בפירושו לבראשית יח, ח: "וּבֶן הַבֶּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה" – אשר תיקן (גמר את הכנתו למאכל). קמא קמא (=ראשון ראשון) שתיקן אמטי ואייתי קמיהו (=הביא לפניהם; על פי בבא מציעא פו, ב). יכולנו לצפות שגם בפרשתנו יתפוס רש"י בשיטת רבי אליעזר. אך בפירושו כאן כא, יב: "תגדלם כדי שתתנוול". לא תיקן אלא הזנחה, כדעת

רבי עקיבא. וכבר הוזכר שאת כל המעשים רואה פה רש"י כתכסיסים להפחית את חנינה (כא, יג, ד"ה והסירה, ד"ה וישבה, וד"ה ובכתה).

אלא שרש"י נמשך אחר פירושו לפסוק יא למעלה. "וְלִקְחָתָּ לָךְ לְאִשָּׁה" – לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע (על פי קידושין כא, ב, אלא ששם מדובר בפשטות על ביאה ראשונה בגיורתה, בעוד רש"י מותח את הסלידה ממנה ומן הדחף אליה עד פקפוק הנישואים אתה ביהדותה). שאם אין הקדוש ברוך הוא מתירה יישאנה באיסור. אבל אם נשאה סופו להיות שונאה, שנאמר אחריו, 'כִּי תִהְיֶינָה לְאִישׁ וְגו'', וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה. לכך נסמכו פרשיות הללו. "לפיכך ראוי לבערה ולהרתיע את האיש בכל דרך מלקחתה לאשה.

ולמעלה נצרך רש"י לפירושו משום הרגלו לדרוש כל הטיה של 'לך' או 'לכם' הבאה אחר פועל. כגון "'לָךְ לָךְ [מֵאַרְצָךָ וּמִמּוֹלְדְּתָךְ]" – להנאתך ולטובתך" (רש"י לבראשית יב, א; וראה רמב"ן הטוען שם נגד רש"י שהוספת 'לך' כזה היא "משפט לשון" סתמי משולל כל מִטְעֵן של משמע); "'פָּסַל לָךְ' [שְׁנֵי לַחַת אֲבָנִים כְּרָאשֵׁינִים]" – הראהו מחצב סנפירינון (=ספיר) מתוך אהלו, ואמר לו, הפסולת יהיה שלך. ומשם נתעשר משה הרבה" (רש"י לשמות לד, א). אף כאן "'וְלִקְחָתָּ לָךְ" – באיווי ליבך שלך, לא בעצת ה' וברכתו, ואפילו לא בהיתר מרווח מלפניו. (בספרי ובקידושין כב, א, למדו מייתור "'לך'" שלא ייקח יפת תואר מן השביה אלא לעצמו, לא לאביו או לאחיו או לבנו). וסוף מחשבתך להתקלקל ולהידרדר אל שנאה והולדת בן סורר ומורה.

השווה רש"י לבמדבר יג, ב: "'שְׁלַח לָךְ [אֲנָשִׁים]" – לדעתך. אני איני מצוה לך; אם תרצה שלח... חייהם שאני נותן להם (לישראל) מקום לטעות בדברי המרגלים למען לא יירשوه."

## מעט צרי - מילואים

### פרק כא

(י) כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וַנִּתְּנוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וּשְׁבִית שְׁבוּיִם: אַרְי תַּפּוֹק לְאַנְחָא קָרְבָּא עַל בְּעַלִי דְבָבְךָ וַיִּמְסְרֶנּוּ יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּיָדְךָ וּתְשִׁבִי שְׁבוּיָהוֹן:

וַיִּמְסְרֶנּוּ: רוב לשונות של 'נתינה' מתורגמים בשרש 'יהב' (כלקמן פסוק יז, ועוד), אבל יש פעמים רבות שלשונות של 'נתינה' מתורגמים בשרש 'מסר' (כגון כאן, ועוד), ויש צורך להבחין בין 'נתינה' ל'מסירה' (פרשגון). ואולי יובן ההבדל בין המלים במה שכתב רב האי גאון ("המקח והממכר", שער יג), שענין המסירה היא, החפץ שהגיע ליד הלוקח, ואע"פ שלא זו ממקומו, אלא שהוגעו לידו, כדכתיב "ונתנם ה' אלקיך בידך" ומתרגמינן, וימסרנן (עיי"ש עוד). ולפי"ז י"ל, שכל העברת בעלות מאחד לשני בלי לעקרו ממקומו, מתורגם בלשון 'מסר' (כגון כאן לעיל ב, כד; ועוד). וע' מש"כ לעיל (יט, יב).

יְד) וְהָיָה אִם־לֹא חִפְצָתָ בָּהּ וּשְׁלַחְתָּהּ לַנֶּפֶשׁהּ וּמָכַר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עֲנִיתָהּ:

וַיְהִי אִם לֹא תִתְרַעֲי בָּהּ וּתִמְכְּרֶנָּה לַנֶּפֶשׁהּ וּזְבָנָא לֹא תִזְבְּנֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא תִתְגַּר בָּהּ חֲלָף דְּעֲנִיתָהּ:

תַּתְּגַּר: כתב הרמב"ן שכונתו, לשון סחורה (משורש 'תגר', לא תעשה בה סחורה). כתב רבינו חיים פלטיאל, אע"ג דתרגם אונקלוס "לא תתגר בה", אין פ' למכרה לאחר, אלא לשון להשתכר (משורש 'אגר' ל' שכר), שהיה רוצה לעשות בה מלאכה שהיה משתכר בה. [או שרוצה להשכיר אותה לאחרים ולקחת לעצמו השכר (ב.א.).]. ונראה שבין אם 'תתגר' בתרגום הוא משורש 'תגר', ל' תגרה וסחורה, ובין אם הוא משורש 'אגר' ל' שכר, (ע' ב.א.; מ.ל.), מ"מ מקורו הראשון הוא 'תאגר', וקצרו בלשון והפילו האות א' (פ.א.). ויש להוסיף מה שכתב "אור החיים" עפ"י התרגום, על דרך הרמז, 'לא תתגר', פירוש, לא תגרה בנפשך מחבלים המתגרים בנפש החוטאת.

## פרק כב

(ה) לא־יִהְיֶה כְּלִי־גֶבֶר עַל־אִשָּׁה  
וְלֹא־יִלְבָּשׁ גֶּבֶר שְׂמֹלֶת אִשָּׁה כִּי  
תֹעֲבָת יי אֱלֹהֶיךָ פְּלִיעֲשָׁה אֱלֹהִים:  
לֹא יְהִי תַקְוֹן זֵין דְּגֶבֶר עַל אִתָּא וְלֹא  
תַקְוֹן גֶּבֶר בְּתַקְוִינִי אִתָּא אֲרִי מְרַחֵק  
קֳדָם יי אֱלֹהֶיךָ כָּל עֶבֶד אֱלֹהִים:

תַקְוֹן זֵין: [כונתו] כלי זין. ודעתו כרבי  
אליעזר בן יעקב (ספרי רכו; נזיר נט.),  
שכונת המקרא שלא תצא אשה בכלי  
זין למלחמה (המפרש נזיר שם ד"ה בכלי).  
[ולא כתנא קמא (שם), שלא ילבש איש  
שמלת אשה וישב בין אנשים, ואשה  
שמלת איש, ותשב בין האנשים. ולדעת  
התוס' (נזיר נט. ד"ה הא) והיראים, פשטיה  
דקרא כמו שתרגם אונקלוס]. כתב  
החינוך (תקמב), "מן הדומה כי מפני כך  
פירש (אונקלוס) הכתוב בכלי זיין, לפי  
שהם הכלים המיוחדים לגמרי לאנשים,  
שאינן דרך אשה בעולם לצאת בכלי זין.  
אבל הוא הדין שאסור להם מדאורייתא  
לצאת במלבושים שדרך האנשים

באותו המקום להשתמש בהם, כגון  
שתשים בראשה מצנפת או שאר כלים  
המיוחדים לאיש" (עכ"ל). [ועוד] כיון  
שסיפא דקרא "ולא ילבש גבר שמלת  
אשה" משמע שעל איסור לבישה  
הקפידה התורה, לכן גם להיפך לבישת  
אשה בגדי גבר, אסור (ע' סמ"ג ג' ל"ח ס').  
ויתכן שתרגם 'כלי זין' מצד שינוי  
לשון המקרא, שלגבי איש כתוב  
"כלי", ולא 'שמלה'. וכתוב "לא  
יהיה", משמע לאו דוקא בגד. וגם  
לשון "גבר" משמע שמדובר בכלי  
גבור מלחמה, שזהו ההבדל בין המלים  
'איש', 'אדם', 'גבר' (עיין מלבי"ם אות נד).  
ואסור אפילו בגד אחד, דומיא דכלי  
זין, דאפילו לא שינתה דבר מכל  
מלבושיה אלא שנתנה כלי זין עליה  
אסור (ב"י יו"ד קפב, רמ"א בשו"ע שם ס"ה).  
וע' בבינת אדם (כלל צ) שהאריך,  
ולדבריו אסור לאשה להשתמש בבגד  
איש, אפי' להציל מגשמים (דלא כהב"ח  
יו"ד קפב ד"ה לא תלבש), והוכיח כן מזה  
שאסור לאשה כלי זיין, אף שאינו אלא  
להציל ממכת חרב.